

Bergaholm – i kanten av en boplats i Barva

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning Barva 319

Säby 4:3

Barva socken

Eskilstuna kommun

Södermanlands län

Ann Vinberg

Bergaholm – i kanten av en boplats i Barva

Arkeologisk förundersökning

Fornlämning Barva 319

Säby 4:3

Barva socken

Eskilstuna kommun

Södermanlands län

Ann Vinberg

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Omslagsfoto: Förundersökningsområdet vid Bergaholm, Säby, Barva socken, Södermanland. Vy från nordväst. Foto: Ann Vinberg.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-510-5

Tryck: Just Nu, Västerås 2016.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning.....	7
Målsättning och metod.....	7
Genomförande och resultat.....	9
Vedartsanalys och ¹⁴ C-analys.....	9
Utvärdering och tolkning.....	10
Referenser.....	11
Digitala källor	11
Litteratur	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	11
Bilaga 1. Vedartsanalys	12
Bilaga 2. ¹⁴ C-analys.....	14

Figur 1. Förundersökningsområdet vid Bergabholm, Säby, Barva socken, Eskilstuna kommun, Södermanland, markerat på utdrag ur Översiktskartan. Skala 1:200 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård har utfört en arkeologisk förundersökning i fornlämningsområdet till den förhistoriska boplatzen Barva 319, Barva socken, Eskilstuna kommun, Södermanland. Anledningen var att markägaren till fastigheten Säby 4:3 planerade att anlägga ny avloppsanläggning.

Markingreppen bestod av två större ytor samt ett ledningsschakt. Inom de ytor som grävdes var större delen av marken urschaktad och jordmassor hade förts på i samband med byggnation runt husen. I fastighetens södra del påträffades, mot botten av schaktet, ett delvis sotigt kulturlager som fortsatte utanför schaktet både i norr och i söder. En liten sotgrop undersöktes och i denna påträffades små fragment harts samt träkol vilket har ¹⁴C-daterats till romersk järnålder. Dessa lämningar bedöms vara en del av boplatzen Barva 319 vilken undersöktes 1997 söder om fastigheten och väg 900.

Figur 2. Kulturlager och en sotgrop framkom i botten av ledningsschaktet, en del av boplatzen Barva 319, som undersöktes på den södra sidan av väg 900 år 1997. Från nordväst. Foto: Ann Vinberg.

Figur 3. Förundersökningsområdet vid Bergabholm, Säby i Barva socken, Eskilstuna kommun, Södermanland, markerat med blå ring, samt boplatsen Barva 319 och intilliggande fornlämningar. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård har den 10–11 augusti 2015 utfört en arkeologisk förundersökning i fornlämningsområdet till fornlämning Barva 319, inom fastigheten Säby 4:3, Barva socken, Eskilstuna kommun, Södermanland, enligt beslut av Länsstyrelsen i Södermanlands län 2015-02-04 (figur 1).

Anledningen till förundersökningen var att markägaren till fastigheten Säby 4:3 planerade att anlägga ny avloppsanläggning. Länsstyrelsen bedömde att den förhistoriska boplatzen Barva 319, kunde fortsätta in på fastighetens område (figur 2).

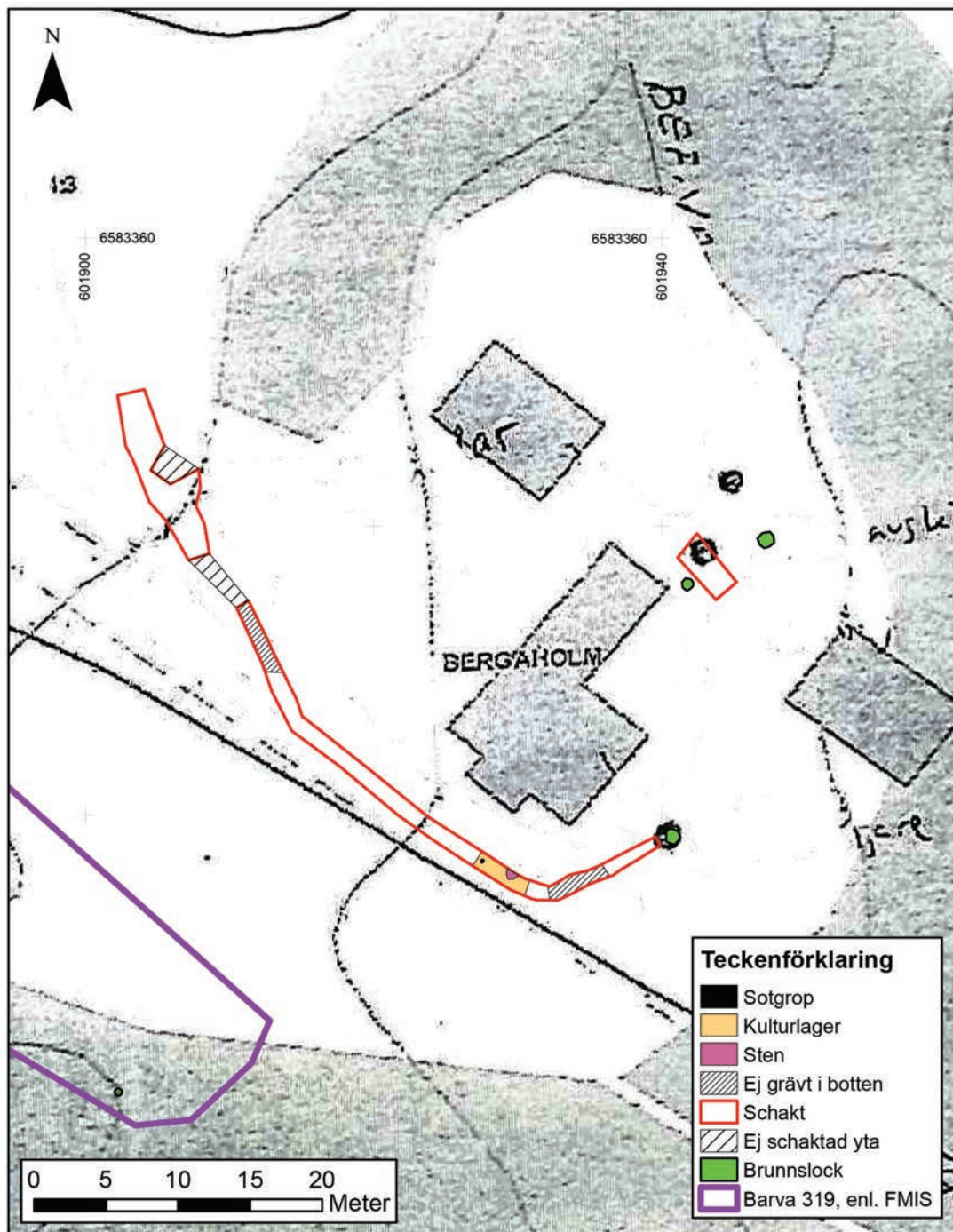
Platsen ligger på Barvaåsen, i den norra delen av Barva socken, som är ett mycket fornlämningsrikt område av riksintresse för kulturmiljövården i Södermanlands län (Riksintressen: Barva – Lindholm – Söderby; D6)(figur 3). Åren 1996–1998 undersöktes här flera boplatser och delar av gravfält inför utbyggnaden av motorvägen (E20) och omläggningen av lokalvägen (väg 900). En av dessa boplatser, Barva 319 (f.d. RAÅ 36), undersöktes 1997 söder om den nu berörda fastigheten och väg 900 (Dunér & Vinberg 2006). Boplatzen dominerades av flera långhus från romersk järnålder–folkvandringstid, vilka låg inom fornlämningens västra delar. I dess östra, högre liggande delar, intill det nu berörda området, daterades en stor härdgröp till bronsålder (a.a. sid. 47). Här fanns även en husgrund från historisk tid och fynd från 1500–1600-tal fram till 1800-tal (a.a. sid. 49).

Inom den berörda delen av fastigheten Säby 4:3 finns två bostadshus, vilka under 1900-talet, använts som handelsbod/affär och post med namnet Bergaholm (Ivarsson 2015, www.bygdeband.se). I äldre tider har den gamla landsvägen mellan Strängnäs och Eskilstuna gått alldeles intill den sydvästra husväggen på det största huset. Vägen har senare flyttats lite söderut, där väg 900 nu går.

Målsättning och metod

Förundersökningens syfte var att söka fornlämningar inom de ytor som berördes av schaktningen för avloppsanläggningen samt att beskriva omfattning och karaktär på eventuella lämningar.

De berörda ytorna avbanades med grävmaskin till dess att fornlämning, d.v.s. anläggning/kulturlager framkom eller till dess att omrörda/störda lager eller orörd mark framkom. De fornlämningar som framkom, ett kulturlager och en sotgröp, dokumenterades genom beskrivning och digital inmätning med GPS (nätverks-RTK). Sotgropen grävdes i sin helhet och även större delen av kulturlagret grävdes. De fotograferades både översiktligt, i plan och i sektion.

Figur 4. Schaktplan över förundersökningen vid Bergaholm, Säby, Barva socken, Eskilstuna kommun, Södermanland. Bakgrundskarta (från Länsstyrelsen förfrågningsunderlag, något redigerad) visar befintliga hus och staket på fastigheten. Skala 1:400.

Genomförande och resultat

Schaktningen skedde runt det större av fastighetens två bostadshus utifrån den utstakning som gjorts av markägaren (figur 4). Markingreppen bestod av två större ytor, varav en låg separat på husets nordöstra sida, mellan två brunnar/brunnlock. Den andra låg i fastighetens nordvästra kant och hängde samman med ett långt ledningsschakt, som grävdes från husets östra sida, förbi den sydvästra husväggen och åt nordväst, över husets infart. De större schakten var 4×2 respektive 8×2–4 meter stora. Vid det nordvästra schaktet grävdes inte en del av ytan på grund av ett träd. Ledningsschakten var 0,8–2,2 meter breda. Schakten grävdes till ett djup av cirka 0,3–1,05 meter. Sammanlagt knappt 80 m² har schaktats. Samråd hölls med Länsstyrelsen per telefon efter att schakten öppnats.

Inom de ytor som grävdes visade sig större delen av marken vara urschaktad till ett djup av cirka 0,5–0,7 meter. På den nedschaktade ytan hade sedan hade jord-, grus- och stenmassor förts på i samband med byggnation runt husen. Dessa jordmassor fanns framför allt där landsvägen har gått, på husets sydvästra sida, men även inom tomtmarken/gräsmattan norr om denna, öster om huset. Fastighetens infart, på den västra sidan av huset, bestod av en grusplan som även denna var urschaktad och bestod av påförda massor. I den norra kanten av den gamla landsvägen, utmed husväggen, var en rikstelekabel nedgrävd. Eftersom denna inte var tydligt markerad komplicerade detta schaktningen inom dessa delar av området: sydost om huset och vid infarten, i väster. Mindre ytor här schaktades därför mycket grunt och i väster grävdes en del av ytan inte alls på grund av närheten till kabeln och då inga indikationer på fornlämning framkom i anslutning till denna yta.

Fornlämning i form av ett kulturlager fanns i fastighetens södra del, under den gamla landsvägen. Lagret (A319) framkom cirka 0,4 meter under markytan och var delvis bevarat på grund av att marken inte var lika urschaktad som på andra håll. Det fanns längs cirka fyra meter av schaktet, som här var upp till 1,1 meter brett. Den framtagna delen av kulturlagret var således cirka 4,7 m² stort. Lagret var cirka 0,2 meter tjockt och bestod av gråbrun sand med inslag av fläckar av sot och lite kol. Sotet fanns framför allt i två koncentrationer, varav den ena visade sig vara en grop/svacka, 0,3 meter stor och 0,18 meter djup (A200027, figur 5). Sotgropen och större delen av lagret, inom schaktet, undersöktes. I gropen fanns två bitar harts (F1, 1,4 gram) samt träkol. Lagret fortsatte utanför schaktet både i norr och i söder och bedöms vara en del av boplatsen Barva 319.

Vid infarten, i fastighetens västra del, lades schakten igen. Övriga schakt lämnades öppna på markägarens begäran.

Vedartsanalys och ¹⁴C-analys

För att klargöra åldern på de lämningar som påträffades har träkol från sotgropen ¹⁴C-analyserats. Träkolet vedartsanalyserades för att kunna bedöma provets egenålder. Analysen har utförts av Erik Danielsson, Vedlab (bilaga 1). Träkolet utgjordes av tall och kan därför ha hög egenålder. Provet har ¹⁴C-analyserats vid Ängströmlaboratoriet (bilaga 2). Det daterades till romersk järnålder med tyngdpunkten i ålder romersk järnålder (60–230 AD (2 σ), tabell 1).

Tabell 1. Vedartsanalys och ¹⁴C-analys.

Anl.nr	Anl.typ	Material	Lab.nr	Okal. BP	Kal., 2 σ	Kal., 1 σ
A200027	Sotgrop	Träkol, tall	Ua-52143	1881±30	60–230 AD	70–210 AD

Figur 5. Sotgrop A200027 med hartsbitar och träkol, daterat till romersk järnålder, snittad, från sydost. Foto: Caroline Strandberg.

Utvärdering och tolkning

Förundersökningen har i stort utförts enligt förfrågningsunderlaget och undersökningsplanen. Det som avvek var att själva placeringen av schakten var något annorlunda än enligt den plan som bifogades förfrågningsunderlaget. Dessutom återfylldes, på markägarens begäran, endast en del av schakten.

Det träkol som påträffades en sotgrop, tillsammans med harts, har ^{14}C -daterats till romersk järnålder, vilket väl överensstämmer dateringar från den undersökta delen av boplatsen Barva 319 (f.d. RAÄ 36). Dessa anläggningar låg dock i boplatsens västra, lägre liggande del (Dunér & Vinberg 2006:47). Anläggningen visar att boplatsen Barva 319 stäcker sig längre åt nordost och även finns på den norra sidan av väg 900.

Referenser

Digitala källor

Ivarsson, A. 2015. Information om Barva Handel, Bergaholm. Bygdeband. Sveriges Hembygdsförbund. <http://www.bygdeband.se/plats/394844/barva/barva/barva/barva/barva/barva/barva/bergaholm/>

Riksintressen:

http://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/SiteCollectionDocuments/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/Riksintressen/Kulturmiljo-kunskapunderlag/d06_barva_lindholm_kunskapunderlag.pdf

Litteratur

Dunér, J. & Vinberg, A. 2006. Barva – 2000 år vid Mälarens södra strand. E20, sträckan Eskilstuna-Arphus, Södermanland, Barva socken, Säby 4:1, RAÄ 17, RAÄ 36, RAÄ 53, RAÄ 55-57, RAÄ 66, RAÄ 150 och RAÄ 153. Arkeologiska förundersökningar och undersökningar. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Rapport UV Mitt, 2006:20. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM projekt nr:	14146
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-5879-2014, 2015-02-04
Undersökningsperiod:	10–11 augusti 2015
Exploateringsyta:	85 m ²
Personal:	Caroline Strandberg och Ann Vinberg
Belägenhet:	Säby 4:3, Barva socken, Eskilstuna kommun, Södermanlands län och landskap
Ekonomiska kartan:	10H6b Barva
Digitala fastighetskartan:	65G8AS
Koordinatsystem:	Sweref99 TM
Koordinater:	X6583316 Y601929
Höjdsystem:	RH2000
Inmättningsmetod:	GPS, nätverks-RTK
Dokumentationshandlingar:	Sju digitala fotografier förvaras hos Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA).
Fynd:	Fyndet, F1, förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilaga 1. Vedartsanalys

VEDLAB
Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1579

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Barva sn. Säby

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1579

2015-11-09

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Barva sn. Säby

Uppdragsgivare: Ann Vinberg/Stiftelsen Kulturmiljövård

Arbetet omfattar ett kolprov från en mindre undersökning. Ytan som undersöktes anats höra ihop med en tidigare undersökt boplats med dateringar från brons- och järnålder.

Provet innehåller kol från tall. Vid datering av provet kan resultatet komma att innehålla en ganska hög egenålder, vilket får tas med vid bedömningen.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
200027		Sotgrop	0,7 g	0,3 g 14 bitar	Tall 14 bitar	Tall 40 mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Tall	<i>Pinus sil- vestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på nä- ringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruk- tionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjär- bränning	Underbarken till nödmjöl, års- skott kokades för C-vitaminer- na. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Bilaga 2. ^{14}C -analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2015-12-17

Ann Vinberg
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41
722 12 VÄSTERÅS

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Säby, Barva 319, Eskilstuna kommun, Södermanland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-52143	A200027	-26,9	1 881 ± 30

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

